

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Seimo
Priklausomybių prevencijos komisijos
2020 m. lapkričio 5 d. posėdyje
(Posėdžio protokolas Nr. 142-P-7)

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRIKLAUSOMYBIŲ PREVENCIJOS KOMISIJA

2020 M. VEIKLOS ATASKAITA

Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisija (toliau – Komisija) yra nuolat veikianti Komisija, sudaryta 2016 m. lapkričio 22 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XIII-34 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos sudarymo“ (toliau – Nutarimas).

Nutarimu patvirtinta Komisijos sudėtis buvo keičiama: Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 24 d. nutarimu Nr. XIII-42 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 22 d. nutarimo Nr. XIII-34 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos sudarymo“ pakeitimo“, Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 29 d. nutarimu Nr. XIII-56 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 22 d. nutarimo Nr. XIII-34 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos sudarymo“ pakeitimo“, Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. birželio 20 d. nutarimu Nr. XIII-478 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. birželio 22 d. nutarimo Nr. XIII-34 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos sudarymo“ pakeitimo“, 2018 m. kovo 20 d. nutarimu Nr. XIII-1043 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 22 d. nutarimo Nr. XIII-34 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos sudarymo“ pakeitimo“, 2018 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. XIII-1489 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 22 d. nutarimo Nr. XIII-34 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos sudarymo“ pakeitimo“.

2020 m. (2016-2020 metų kadencijos Seimo) Komisijoje dirbo 13 narių:

- 1) Laimutė Matkevičienė (Komisijos pirmininkė);
- 2) Česlav Olševski (Komisijos pirmininko pavaduotojas);
- 3) Algimantas Dumbrava;
- 4) Asta Kubilienė;
- 5) Antanas Matulas;
- 6) Andrius Navickas;
- 7) Petras Nevulis;
- 8) Algirdas Sysas;
- 9) Algis Strelčiūnas;
- 10) Irena Šiaulienė;
- 11) Audrys Šimas;
- 12) Jonas Varkalys;
- 13) Aurelijus Veryga;

2016 m. lapkričio 24 d. Komisijos posėdyje, Komisijos pirmininke išrinkta Laimutė Matkevičienė, Komisijos pirmininko pavaduotoju – Algimantas Dumbrava. Komisijos pirmininkė ir Komisijos pirmininkės pavaduotojas patvirtinti Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 24 d. nutarimu Nr. XIII-54 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų pirmininkų ir jų pavaduotojų patvirtinimo“. Komisijos pirmininkės pavaduotoją Algimantą Dumbravą 2017 m. birželio 20 d. nutarimu Nr. XIII-481 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIII-54 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų pirmininkų ir jų pavaduotojų patvirtinimo“ pakeitimo“, pakeitė Komisijos narė Irina Rozova. 2018 m. kovo

22 d. nutarimu Nr. XIII-1054 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIII-54 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų pirmininkų ir jų pavaduotojų patvirtinimo“ pakeitimo“, Komisijos pirmininko pavaduotoju patvirtintas Česlav Olševski.

2020 m. Komisija (Seimo dokumentų valdymo sistemos duomenimis) gavo 135 raštus, pareiškimus ir kitus dokumentus, parengė ir išsiuntė 35 atsakymus į gautus paklausimus, kreipimusis, raštus, prašymus, iniciatyvinius raštus.

2020 m. Komisijos pirmininkė sušaukė 7 posėdžius (2020 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybei priėmus nutarimą dėl karantino Lietuvos Respublikoje paskelbimo dėl COVID-19 (koronaviruso infekcijos), Komisija 2020 m. VIII (pavasario) sesijoje savo darbą organizavo, taip pat ir nuotoliniu bei mišriu būdais). Posėdžiuose svarstyti 9 parlamentinės kontrolės klausimai, papildomos komisijos teisėmis Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2, 3, 4, 8, 8¹, 9, 10, 10¹, 10⁴, 12, 13, 14, 15, 16, 21, 21¹, 21⁴, 21⁷, 23 straipsnių, įstatymo priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo ketvirtuoju² skirsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-5122 (toliau – Įstatymo projektas), Seimui pateikta papildomos komisijos išvada dėl šio Įstatymo projekto ir 3 kiti klausimai.

2020 m. Komisija Seimo spaudos konferencijų salėje surengė 3 spaudos konferencijas: 2020 m. vasario 11 d., spaudos konferenciją, skirta alkoholikų vaikų savaitei paminėti - „**Suaugę alkoholikų vaikai**“, 2020 m. birželio 1 d., spaudos konferenciją, **Pasaulinei dienai be tabako paminėti**, 2020 m. birželio 8 d., spaudos konferenciją - „**Savivaldybių narkotikų kontrolės komisijų veiklos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje įgyvendinimo 2019 m. apžvalga**“.

2020 m. kovo 4-6 d. Komisijos pirmininkė Laimutė Matkevičienė Reikjavike (Islandijos Respublika) dalyvavo Islandijos socialinių tyrimų ir analizės centro (*angl. Icelandic Centre for Social Research and Analysis, ICSRA*) organizuotoje 6-ojoje Planetos jaunimo konferencijoje „**Prevencija yra įmanoma**“.

Komisijos pirmininkė sveikino 2020 m. spalio 6 d. Raudondvaryje (Kauno r.) vykusios konferencijos „**Projekto Nr. 08.3.1.- ESFA-V-411-01-0001 „Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija**“ dalyvius.

Informacija apie Komisijos posėdžius ir kitus renginius nuolat buvo skelbiama Seimo internetiniame tinklalapyje, siunčiama Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Ryšių su visuomene skyriui.

Svarstytas įstatymo projektas:

▪ **Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2, 3, 4, 8, 8(1), 9, 10, 10(1), 10(4), 12, 13, 14, 15, 16, 21, 21(1), 21(4), 21(7), 23 straipsnių, įstatymo priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo ketvirtuoju (2) skirsniu įstatymo projektas XIIP-5122.**

Spalio 1 d. posėdyje Komisija, Seimo paskirta pateikti papildomos komisijos išvadą, svarstė ir bendru sutarimu pritarė Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2, 3, 4, 8, 8(1), 9, 10, 10(1), 10(4), 12, 13, 14, 15, 16, 21, 21(1), 21(4), 21(7), 23 straipsnių, įstatymo priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo ketvirtuoju (2) skirsniu įstatymo projektui XIIP-5122.

Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas (toliau – Įstatymas) nustato, kad Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija (toliau – Sveikatos apsaugos ministerija) Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka išduoda leidimus medžiagas, įtrauktas į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro patvirtintų Narkotinių ir psichotropinių medžiagų I sąrašą (toliau – I sąrašą įtrauktos medžiagos), įsigyti, laikyti, gabenti Lietuvos Respublikos teritorijoje, gaminti, perdirbti, importuoti, eksportuoti, naudoti moksliniams tyrimams (toliau – leidimas).

Leidimo išdavimo pagrindai (reikalavimai pareiškėjui, leidimo galiojimo sustabdymo, galiojimo sustabdymo panaikinimo ir leidimo galiojimo panaikinimo pagrindai, sprendimų priėmimo terminai, leidimo turėtojų pareigos bei suteikiamos teisės) nėra reglamentuoti įstatyminiu lygmeniu, o yra nustatyti Leidimų mokslinių tyrimų veiklai su medžiagomis, įtrauktomis į I narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą, išdavimo tvarkos apraše (toliau – Aprašas), patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. vasario 13 d. nutarimu Nr. 146 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1630 „Dėl Veiklos, susijusios su medžiagomis, įtrauktomis į II ir III narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus, licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ (toliau – Nutarimas Nr. 146). Toks reguliavimas neatitinka Licencijavimo pagrindų aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 937 „Dėl Licencijavimo pagrindų aprašo patvirtinimo“ ketvirtojo skyriaus

pirmojo skirsnio nuostatų, pagal kurias esminės leidimo išdavimo sąlygos, leidimo turėtojo teisės ir pareigos bei esminį poveikį veiklai darantys draudimai ir ribojimai turi būti įtvirtinti įstatymu.

Įstatymas nereglamentuoja medžiagų, įtrauktų į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro patvirtintų Narkotinių ir psichotropinių medžiagų II ar III sąrašą (toliau atitinkamai – į II ar III sąrašą įtrauktos medžiagos), naudojimo moksliniams tyrimams, todėl Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2, 3, 4, 8, 8¹, 9, 10, 10¹, 10⁴, 12, 13, 14, 15, 16, 21, 21¹, 21⁴, 21⁷, 23 straipsnių, Įstatymo priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo ketvirtuoju² skirsniu įstatymo projektu (toliau – Įstatymo projektas) siekiama panaikinti šią teisinę spragą ir nustatyti į II ir III sąrašus įtrauktų medžiagų naudojimo mokslo tikslams reikalavimus.

Bendras Įstatymo projekto tikslas – įstatyminiu lygmeniu išsamiai ir aiškiai reglamentuoti į I, II ir III sąrašus įtrauktų medžiagų naudojimo moksliniams tyrimams sąlygas ir leidimų atlikti tokius tyrimus išdavimo pagrindus nustatant tokius reikalavimus, kad būtų užtikrintas visų į I, II ir III sąrašus įtrauktų medžiagų saugus laikymas, apskaita ir naudojimas tik nustatytu mokslinio tyrimo tikslu, apsaugant visuomenę nuo neteisėto šių medžiagų patekimo į rinką.

Įstatymo projektu taip pat siekiama panaikinti privalomą licencijų dublikatų ir popierinės formos licencijų išdavimą.

Įstatymo projektu siūloma įstatyminiu lygiu nustatyti, kada gali būti vykdomi moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra (toliau – mokslinis tyrimas) naudojant į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktas medžiagas ir išsamiai reglamentuoti specialiųjų leidimų naudoti I, II ir (ar) III sąrašų medžiagas moksliniams tyrimams (toliau – specialusis leidimas) išdavimą ir valdymą bei specialiųjų leidimų išdavimo funkciją pavesti Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotai institucijai.

Siekiant šių tikslų, keičiamas įstatymo 8 straipsnis, reglamentuojantis į I sąrašą įtrauktų medžiagų teisėtą apyvartą. Naikinama įstatymo 8 straipsnio 2 dalis, kuri nustato, kad leidimai moksliniams tyrimams, suteikiantys teisę mokslinio tyrimo tikslais įsigyti, laikyti, gabenti Lietuvos Respublikos teritorijoje, gaminti, perdirbti, importuoti, eksportuoti, naudoti į I sąrašą įtrauktas medžiagas, išduodami Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka, ir tikslinamos ar papildomos naujomis kitos galiojančios Įstatymo nuostatos.

Siūloma keičiamo Įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatyti, kad į I sąrašą įtrauktų medžiagų teisėta apyvarta draudžiama, išskyrus atvejus, kai į I sąrašą įtrauktos medžiagos yra vaistinio preparato, įregistruoto vadovaujantis Farmacijos įstatymo 11 straipsnio 4 dalyje arba 11 straipsnio 5 dalyje, arba 11 straipsnio 8 dalyje, arba 11 straipsnio 10 dalyje, arba 11 straipsnio 15 dalyje nustatytais reikalavimais, arba registruoto vaistinio preparato, įrašyto į Sąjungos vaistinių preparatų registrą, sudėtyje, arba yra naudojamos vykdant mokslinį tyrimą Įstatymo nustatyta tvarka, ar yra naudojamos teisėsaugos institucijų ir narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolę vykdančių valstybės institucijų (toliau – teisėsaugos ir kontrolę vykdančios valstybės institucijos) jų nustatytoms funkcijoms atlikti. Galimybė naudoti veterinarinius vaistus, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, nėra numatyta, nes to nenumato galiojantis Įstatymas ir ši nuostata nėra šio Įstatymo projekto dalykas.

Įstatymo projektu keičiamas Įstatymo 9 straipsnis, reglamentuojantis į II ir III sąrašus įtrauktų medžiagų teisėtą apyvartą. Įstatymo projektu siūloma 9 straipsnį papildyti nauja 1 dalimi, nustatant, kad į II ir III sąrašus įtrauktas medžiagas vartoti ir (ar) naudoti leidžiama tik sveikatos priežiūros, farmacinės veiklos, veterinarinės farmacijos ir veterinarijos praktikos tikslams.

Įstatymo projekto 4 ir 7 straipsniais keičiamais Įstatymo 8 ir 9 straipsniais siūloma nustatyti, kad juridinis asmuo gali vykdyti mokslinį tyrimą, kuriame naudojamos į atitinkamą sąrašą įtrauktos medžiagos, tik turėdamas specialųjį leidimą, suteikiantį teisę į tam tikrą sąrašą įtrauktas medžiagas naudoti moksliniam tyrimui. Nustatant pareigą įgyti specialųjį leidimą, nėra vardinami mokslinio tyrimo tikslu atliktini teisėtos apyvartos veiksmai (pavyzdžiui, įsigijimas, laikymas, gabenimas Lietuvos Respublikos teritorijoje, gamyba ir kt.), nes šie veiksmai yra siejami su mokslinį tyrimą vykdančiu subjektu, kuris, įgijęs specialųjį leidimą, savo atsakomybe turi teisę atlikti visus veiksmus, reikalingus moksliniam tyrimui vykdyti. Siekiant išvengti nepagrįstos naštos juridiniams asmenims, norintiems vykdyti mokslinius tyrimus, siūloma reikalavimo įgyti specialųjį leidimą netaikyti tais atvejais, kai, vadovaujantis kitais teisės aktais, yra išduodami leidimai atlikti tam tikros rūšies tyrimus, t. y. klinikiškiams vaistinių preparatų tyrimams ir ikiklinikiškiams tyrimams (bandymams) su bandomaisiais gyvūnais. Pažymėtina, kad ikiklinikiškuose tyrimuose (bandymuose) su bandomaisiais gyvūnais gali būti naudojami ne tik veterinariniai vaistiniai preparatai, kuriuose yra II ir (ar) III sąrašo medžiagų, bet ir tyrimo (bandymo) reikmėms reikalingi vaistiniai preparatai ar veterinariniai vaistai, kurių sudėtyje yra II ir (ar) III sąrašo medžiagų. Šios galimybės yra atskleidžiamos keičiamo Įstatymo 9 straipsnio 5 dalyje ir yra suderintos su Farmacijos įstatymo 8 straipsnio 17 dalimi. Klinikiškiams vaistinių preparatų tyrimams su tiriamaisiais vaistiniais preparatais, kurių sudėtyje

yra I, II ir (ar) III sąrašų medžiagų, leidimo atlikti klinikinius vaistinių preparatų tyrimus ir pritarimo atlikti klinikinį vaistinio preparato tyrimą liudijimų išdavimo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymas, Lietuvos Respublikos biomedicininio tyrimų etikos įstatymas, o leidimus atlikti klinikinį vaistinio preparato tyrimą išduoda Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba ir pritarimo atlikti klinikinį vaistinio preparato tyrimą liudijimus išduoda Lietuvos bioetikos komitetas. Iiklinikiniams tyrimams (bandymams) su bandomaisiais gyvūnais, kuriuose naudojamos į II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos, leidimai dėl bandymo su gyvūnais projekto išduodami Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo nustatyta tvarka ir juos išduoda Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. Pažymėtina, kad bandymams su gyvūnais siūloma leisti naudoti tik į II ir III sąrašus įtrauktas medžiagas, nes tik jos naudojamos praktikoje. Taip pat siūloma nustatyti, kad specialiojo leidimo nereikia įgyti teisėsaugos ir kontrolę vykdančioms valstybės institucijoms, kai į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktas medžiagas jos naudoja savo funkcijoms vykdyti.

Įstatymo projekto nuostatos, susijusios su išimties įgyti specialųjį leidimą taikymu, dėstomos dviem redakcijomis, būtent Įstatymo projekto 4 ir 5 straipsniai, keičiantys Įstatymo 8 straipsnio 5 dalį, bei Įstatymo projekto 7 ir 8 straipsniais keičiama Įstatymo 9 straipsnio 5 dalis. Tai susiję su numatomu 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 536/2014 dėl žmonėms skirtų vaistų klinikinių tyrimų, kuriuo panaikinama Direktyva 2001/20/EB (toliau – Reglamentas (ES) Nr. 536/2014) nuostatų taikymu. Siekiant užtikrinti tinkamą sąvokų vartojimą, Įstatymo projekto 1 straipsniu keičiama Įstatymo 2 straipsnio 14 dalis taip pat dėstoma dviem redakcijomis.

Kad būtų užtikrintas saugus į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų naudojimas moksliniuose tyrimuose, kuriems atlikti nereikia įgyti specialiojo leidimo, siūloma Įstatymo 8 straipsnio 5 dalyje ir 9 straipsnio 6 dalyje nustatyti pareigas juridiniam asmeniui, vykdančiam klinikinį vaistinio preparato tyrimą ar bandymo su gyvūnais projektą. Jie turi turėti reikalavimus atitinkančias patalpas į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktoms medžiagoms laikyti, paskirti asmenį, atsakingą už šių medžiagų įsigijimą, laikymą ir apskaitą, naudoti tik būtinus medžiagų kiekius bei įsigyti tyrimui ar bandymui reikalingas medžiagas tik iš juridinių asmenų, turinčių teisę verstis šių medžiagų gamyba ar didmenine prekyba, importu ir eksportu. Už vykdomą veiklą turi atsakyti juridinis asmuo, vykdamas klinikinį vaistinio preparato tyrimą (klinikinio tyrimo centro) ar bandymo su gyvūnais projektą. Administracinės sankcijos numatytos Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymo 18 straipsnio 14 ir 15 dalyse ir Mokslo ir mokymo tikslais naudojamų gyvūnų laikymo, priežiūros ir naudojimo reikalavimų, patvirtintų Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2012 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. B1-866 „Dėl Mokslo ir mokymo tikslais naudojamų gyvūnų laikymo, priežiūros ir naudojimo reikalavimų patvirtinimo“, 147 punkte (klinikinio vaistinio preparato tyrimo stabdymas ar nutraukimas bei leidimo atlikti bandymo su gyvūnais projektą panaikinimas). Pagal Reglamentą (ES) Nr. 536/2014 taip pat bus galimybė sustabdyti leidimo atlikti klinikinį vaistinio preparato tyrimą galiojimą ar jį panaikinti. Manytina, kad siūlomas reguliavimas yra pakankamas, kad klinikiniuose vaistinių preparatų tyrimuose į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos ir bandymuose su gyvūnais į II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos būtų saugiai naudojamos ir neteisėtai nepatektų į rinką.

Kad būtų suderintos Įstatymo ir Farmacijos įstatymo nuostatos, Įstatymo 8 straipsnio 6 dalyje ir 9 straipsnio 7 dalyje reglamentuojama, kas turi teisę gaminti ir importuoti tiriamuosius vaistinius preparatus. Nustatoma, kad tiriamuosius vaistinius preparatus, kurių sudėtyje yra I, II ir (ar) III sąrašų medžiagų, ir veterinarinius vaistus, kurių sudėtyje yra II ir (ar) III sąrašų medžiagų, turi teisę gaminti ir importuoti iš valstybių, kurios nėra Europos ekonominės erdvės (EEE) valstybės (joms įvardyti įvedamas trumpinys „trečiosios šalys“), tik licenciją gaminti vaistinius preparatus, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, ir II, III sąrašų narkotines ir psichotropines medžiagas turintys juridiniai asmenys, o importuoti iš EEE valstybių – licenciją verstis vaistinių preparatų, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, ir II, III sąrašų narkotinių ir psichotropinių medžiagų didmenine prekyba, importu, eksportu turintys juridiniai asmenys, ir jiems nereikia įgyti specialiojo leidimo. Siūlomos nuostatos užtikrina atitiktį Farmacijos įstatymui, kuris nustato, kad importuoti iš trečiųjų šalių tiriamuosius vaistinius preparatus (kaip ir vaistinius preparatus) gali tik gamybos licencijos turėtojas, nes importas iš trečiųjų šalių siejamas su pakartotiniu serijos patikrinimu ir sertifikavimu, o tai gali atlikti tik Europos Sąjungos (ES) gamintojas. Pažymėtina, kad toks reikalavimas nustatytas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2001/83/EB dėl Bendrijos kodekso, reglamentuojančio žmonėms skirtus vaistus, ir taikomas visose EEE valstybėse. Kadangi Įstatymas nustato, kad importuoti (iš EEE valstybių ir trečiųjų šalių) narkotines ir psichotropines medžiagas turi teisę licencijos verstis I sąrašo vaistinių preparatų, ir II, III sąrašų narkotinių ir psichotropinių medžiagų didmenine prekyba, importu, eksportu turėtojas, yra būtina nustatyti kitokią tiriamųjų vaistinių preparatų importo iš trečiųjų šalių reguliavimą.

Įstatymo 8 straipsnio 7 dalyje ir 9 straipsnio 8 dalyje reglamentuojamas tiriamųjų vaistinių preparatų ir tiriamųjų veterinarinių vaistų, kurių sudėtyje yra II ir (ar) III sąrašų medžiagų, pateikimas juridiniam asmeniui, vykdančiam klinikinį vaistinio preparato tyrimą ar bandymo su gyvūnais projektą. Nustatoma, kad juos pateikti turi teisę juridiniai asmenys, turintys licenciją verstis vaistinių preparatų, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, ir II, III sąrašų narkotinių ir psichotropinių medžiagų didmenine prekyba, importu ir eksportu ar atitinkamai licenciją verstis III sąrašo psichotropinių medžiagų didmenine prekyba, importu ir eksportu, savo pagamintus ar iš trečiųjų šalių importuotus tiriamuosius vaistinius preparatus ir tiriamuosius veterinarinius vaistus – ir jų gamintojai, ir (ar) importuotojai, turintys licenciją gaminti vaistinius preparatus, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, ir II, III sąrašų narkotines ir psichotropines medžiagas ar atitinkamai licenciją gaminti III sąrašo psichotropines medžiagas. Specialiojo leidimo jiems nereikia įgyti. Atitinkamai Įstatymo 8 straipsnio 5 dalyje nurodoma, kad juridinis asmuo, vykdamas klinikinį vaistinio preparato tyrimą su tiriamuoju vaistiniu preparatu, kurio sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, turi vykdyti Įstatymo 9 straipsnio 6 dalyje nustatytas pareigas juridiniam asmeniui, vykdančiam klinikinį vaistinio preparato tyrimą su tiriamuoju vaistiniu preparatu, kuriame yra II sąrašo medžiagų, o tiriamųjų vaistinių preparatų, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, gamyba ir tiekimas turi būti vykdomas pagal reikalavimus, nustatytus tiriamiesiems vaistiniams preparatams, kurių sudėtyje yra II sąrašo medžiagų. Atkreiptinas dėmesys, kad analogiškas principas yra taikomas ir dėl tiekimo rinkai vaistinių preparatų, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų (Įstatymo projektu keičiamo Įstatymo 8 straipsnio 4 dalis).

Atsižvelgiant į tai, kad įvestas trumpinys „trečiosios šalys“, būtina tikslinti Įstatymo projektu keičiamo Įstatymo 8 straipsnio 8 dalies, 8¹ straipsnio, 14 straipsnio 5 dalies ir 16 straipsnio nuostatas, reglamentuojančias keitimąsi į I ar II, III sąrašus įtrauktų medžiagų pavyzdžiais su valstybių kompetentingomis institucijomis ar medžiagų pavyzdžių siuntimą joms ar gavimą iš jų, kai to reikia siekiant atskleisti ir tirti nusikalstamas veikas, atlikti ekspertizes ir objektų tyrimus. Įvedus trumpinį „trečiosios valstybės“, jis negali būti vartojamas pirmiau nurodytose įstatyminėse nuostatose, kadangi medžiagų pavyzdžiais pagal tarptautinius susitarimus keičiamasi su valstybėmis, kurios nėra Europos Sąjungos (ES) valstybės narės. ES valstybės narės vadovaujasi Tarybos sprendimu, kuriuo sukurama kontroliuojamų medžiagų pavyzdžių perdavimo tarp ES valstybių narių sistema (2001 m. gegužės 28 d. Tarybos sprendimas dėl kontroliuojamų medžiagų pavyzdžių perdavimo (2001/419/TVR); *angl. k. Council decision of 28 May 2001 on the transmission of samples of controlled substances (2001/419/JHA)*).

Įstatymo projektu siūloma nauju Įstatymo ketvirtuoju² skirsniu išsamiai reglamentuoti specialiojo leidimo išdavimą, pakeitimą, patikslinimą, išpėjimą apie galimą specialiojo leidimo galiojimo sustabdymą, galiojimo sustabdymą, galiojimo sustabdymo ir galiojimo panaikinimą.

Atkreiptinas dėmesys, kad specialusis leidimas turi būti įgyjamas dėl visų moksliniame tyrime naudojamų į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų, t. y. dėl į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų, kurios yra mokslinio tyrimo objektas, įskaitant jų pamatines medžiagas, apibrėžtas Įstatymo 2 straipsnio 11 dalyje (toliau – tiriamosios medžiagos), į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų, kurios reikalingos tiriamosios medžiagos gamybai (toliau – pradinės medžiagos), arba į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų, kurios susidaro tiriamosios medžiagos gamybos (įskaitant perdirbimą) metu (toliau – tarpinės medžiagos). Terminai *tiriamosios*, *pradinės*, *tarpinės* medžiagos pasirinkti pagal vaistinių preparatų gamyboje vartojamus terminus, kad būtų užtikrintas teisės aktų suderinamumas. Toks specialiojo leidimo išdavimą reglamentuojančių nuostatų taikymas užtikrins tinkamą ir saugų visų į I, II ir III sąrašus įtrauktų medžiagų naudojimą moksliniame tyrime.

Siekiant užtikrinti aiškumą, kokia apimtimi specialusis leidimas taikytinas, siūloma nustatyti, kad specialusis leidimas suteikia teisę jo turėtojui vykdyti tik specialiajame leidime nurodytą mokslinį tyrimą, šiame moksliniame tyrime naudoti tik specialiajame leidime nurodytas tiriamąsias ir (ar) pradines į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktas medžiagas ir nurodytus jų kiekius, jas laikyti tik tose veiklos vietos patalpose, kurios nurodytos specialiajame leidime, mokslinio tyrimo veiklą vykdyti tik specialiajame leidime nurodytu veiklos vietos adresu ir tik tose patalpose, kurios nurodytos kartu su prašymu išduoti specialųjį leidimą pateiktuose dokumentuose, gabenti valstybės viduje (iš vienos veiklos vietos į kitą veiklos vietą, kuri yra nurodyta specialiajame leidime). Taip pat siūloma nustatyti, kad tarpinės medžiagos, kurios yra nurodytos kartu su prašymu išduoti specialųjį leidimą pateiktuose dokumentuose, gali būti laikomos ir naudojamos moksliniame tyrime perdirbant jas į tiriamąsias į I, II ar III sąrašą įtrauktas medžiagas, arba, jeigu jos moksliniame tyrime toliau nebenaudojamos, turi būti sunaikintos Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo nustatyta tvarka.

Specialiojo leidimo turėtojui taip pat suteikiama teisė savo pagamintą tiriamąją į I, II ar III sąrašą įtrauktą medžiagą pateikti tolesniam moksliniam tyrimui, kurį atliktų kitas specialiojo leidimo turėtojas, arba

eksportuoti tolesniam moksliniam tyrimui kitos EEE valstybės juridiniam asmeniui, turinčiam teisę pagal tos valstybės teisės aktus vykdyti mokslinius tyrimus su narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis. Kiekvieno atskiro eksporto atveju turi būti gautas Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos išduotas narkotinių ir psichotropinių vaistų ir vaistinių medžiagų eksporto leidimas. Pažymėtina, kad specialusis leidimas nesuteikia teisės vykdyti tiriamųjų medžiagų prekybos, todėl eksportas komerciniais tikslais yra draudžiamas. Atkreiptinas dėmesys, kad tik licencijos verstis vaistinių preparatų, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, ir II, III sąrašų narkotinių ir psichotropinių medžiagų, didmenine prekyba, importu ir eksportu turėtojas gali vykdyti į II ir III sąrašus įtrauktų narkotinių, psichotropinių medžiagų ir vaistinių preparatų, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, prekybą.

Įstatymo projektu siūloma neįvardyti konkrečios specialųjį leidimą išduodančios institucijos, bet tą pavesti nustatyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei nutarimu. Tokia Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija (toliau – Vyriausybės įgaliota institucija) galėtų būti, pavyzdžiui, Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba ar Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. Prieš įgaliojant konkrečią instituciją, reikėtų išsamiai įvertinti galimų institucijų vykdomas panašias funkcijas bei jose dirbančių asmenų turimas kompetencijas ir pajėgumus. Taip pat nustatoma, kad specialieji leidimai išduodami vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintomis Specialiųjų leidimų išdavimo taisyklėmis.

Įstatymo projektu nustatomi reikalavimai pareiškėjui:

1) būti mokslo ir studijų institucija arba turėti sutartį dėl mokslinio tyrimo su mokslo ir studijų institucija, arba vykdyti ar per paskutinius penkerius metus būti vykdžiusiam bent vieną mokslinį tyrimą. Pažymėtina, kad lyginant su Aprašo nuostatomis, subjektų ratas išplečiamas suteikiant teisę gauti specialųjį leidimą ir kitam juridiniam asmeniui, neturinčiam sutarties su mokslo ir studijų institucija, tačiau jau turinčiam patirtį vykdant mokslinius tyrimus, dėl kurio Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija yra išdavusi patvirtinimą, kad juridinio asmens vykdomas ar įvykdytas tyrimas yra mokslinis tyrimas (tokia Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija galėtų būti Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra).

Manytina, kad penkerių metų periodo nustatymas juridiniam asmeniui, kuris nėra mokslo ir studijų institucija ar su tokia institucija sutartį sudaręs juridinis asmuo, užtikrintų, kad specialieji leidimai būtų išduodami juridiniams asmenims, turintiems pakankamą patirtį ir gebėjimus apskritai vykdyti mokslinius tyrimus, nes būtina pabrėžti, kad specialieji leidimai suteiks teisę moksliniame tyrime naudoti itin didelę riziką keliančias medžiagas, pvz., heroiną, amfetaminą. Specialiojo leidimo suteikimas visiems be išimties juridiniams asmenims, kurie tik deklaruotų mokslinių tyrimų vykdymą, sukeltų didžiulę riziką, kad šios pavojingos medžiagos būtų panaudojamos ne deklaruotais mokslinio tyrimo tikslais, o pasiektų visuomenę, sukeldamos žalingus padarinius visuomenės sveikatai;

2) turėti sveikatos apsaugos ministro nustatytus reikalavimus atitinkančias į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų laikymo patalpas. Pažymėtina, kad reikalavimai, nustatyti šioms patalpoms, skiriasi nuo reikalavimų patalpoms, nustatytų Įstatymo 21 straipsnio 1 dalyje ir taikomų į II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų, verčiantis jų gamybą, didmeninę ar mažmeninę prekybą, laikymui. Kadangi gamybos, didmeninės prekybos ir mažmeninės prekybos licencijų turėtojų vykdoma veikla susijusi su dideliais narkotinių ir psichotropinių medžiagų, vaistinių preparatų, kurių sudėtyje yra šių medžiagų, kiekiais, o specialiojo leidimo turėtojo moksliniame tyrime naudojami nedideli šių medžiagų kiekiai, todėl mokslinius tyrimus vykdantiems juridiniams asmenims taikyti analogiškus reikalavimus patalpoms, kurie taikomi gamybos, didmeninės prekybos ir mažmeninės prekybos licencijų turėtojams, būtų neproporcinga priemonė mokslinius tyrimus vykdančių juridinių asmenų atžvilgiu. Šie reikalavimai nustatyti dvejuose skirtinguose sveikatos apsaugos ministro priimtuose teisės aktuose (atitinkamai Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1997 m. gruodžio 23 d. įsakymas Nr. 705 „Dėl narkotinių vaistų ir vaistinių medžiagų legalios apyvartos kontrolės“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. V-1429 „Dėl Reikalavimų patalpoms, kuriose laikomos į kontroliuojamų narkotinių ir psichotropinių medžiagų II ar III sąrašą įtrauktos medžiagos, verčiantis jų gamybą, didmeninę ar mažmeninę prekybą, aprašo patvirtinimo“);

3) paskirti asmenį, atsakingą už į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų įsigijimą, laikymą ir apskaitą kiekvienai veiklos vietai;

4) turėti Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgalios atlikti mokslinio tyrimo vertinimą institucijos išduotą patvirtinimą, kad numatomas vykdyti tyrimas yra mokslinis tyrimas, kuriam vykdyti reikalingos į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos ir yra mokslinio tyrimo finansavimo užtikrinimas. Pažymėtina, kad šis reikalavimas ypač svarbus siekiant įvertinti į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų panaudojimo moksliniame tyrime tikslumą, aktualumą ir pagrįstumą bei realią pareiškėjo finansinę galimybę įvykdyti

mokslinį tyrimą ir užtikrinti, kad ne bet kas gali gauti specialųjį leidimą vykdyti mokslinį tyrimą su riziką žmonių sveikatai ir gerovei keliančiomis narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis dėl galimo piktnaudžiavimo jomis, bet tik tas juridinis asmuo, kurio vykdyti ar vykdomi tyrimai priskirti MTEP. Siūlomas reglamentavimas sudaro tinkamas sąlygas apsaugant visuomenę nuo neteisėto šių medžiagų patekimo į rinką. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra, vertinanti verslo subjektų atliekamus mokslinius tyrimus, ir Lietuvos mokslo taryba, vertinanti mokslo ir studijų institucijų atliekamus mokslinius tyrimus, kaip turinčios patirtį mokslinių tyrimų vertinimo srityje galėtų būti paskirtos Lietuvos Respublikos įgaliotomis atlikti mokslinio tyrimo vertinimą institucijomis;

5) nurodyti pagrįstus būtinus naudoti moksliniam tyrimui tiriamosios, tarpinės ir pradinės į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų kiekius. Tai itin svarbus reikalavimas, nes pagal 1961 m. Jungtinių Tautų Organizacijos Bendrąją narkotinių medžiagų konvenciją ir 1971 m. Jungtinių Tautų Organizacijos Psichotropinių medžiagų konvenciją moksliniams tyrimams turi būti naudojami tik minimalūs būtini kiekiai;

6) atitikti nepriekaištingos reputacijos reikalavimus, nustatytus juridiniam asmeniui bei jo valdymo organų nariams ir vadovui Įstatymo 10³ straipsnyje, kad būtų išvengta galimo piktnaudžiavimo su į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktomis medžiagomis.

Manytina, kad siūlomi reikalavimai pareiškėjui yra tinkami siekiant užtikrinti, kad atliekami moksliniai tyrimai su į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktomis medžiagomis būtų pagrįsti, vykdomi saugiai ir atsakingai, o į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos būtų naudojamos tik to mokslinio tyrimo tikslais ir neteisėtai nepatektų į rinką.

Įstatymo projektu papildomu nauju 21⁹ straipsniu reglamentuojamas specialiojo leidimo išdavimas, pakeitimas ir patikslinimas. Kadangi Įstatyme nustatytos veiklos, susijusios su medžiagomis, įtrauktomis į II ir III sąrašus, bei susijusios su vaistiniais preparatais, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, licencijavimui taikomas licencijos išdavimo modelis „G“, nurodytas Licencijavimo pagrindų apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 937 „Dėl Licencijavimo pagrindų aprašo patvirtinimo“, specialiojo leidimo išdavimui taip pat būtina taikyti licencijos išdavimo modelį „G“.

Siūlomas nustatyti 45 kalendorinių dienų specialiojo leidimo išdavimo ar motyvuoto atsisakymo jį išduoti pateikimo terminas nuo prašymo išduoti specialųjį leidimą ir visų tinkamai įformintų dokumentų gavimo dienos Vyriausybės įgaliojoje institucijoje, kuris yra analogiškas Įstatymo 10¹ straipsnio 6 dalyje nustatytam terminui dėl licencijų išdavimo. Nustatomas specialiojo leidimo galiojimo terminas – mokslinio tyrimo vykdymo laikotarpis, kurį deklaruoja ir pagrindžia pareiškėjas. Tačiau Įstatymo projektu siūloma nustatyti maksimalų specialiojo leidimo galiojimo terminą – penkerius metus siekiant užtikrinti veiksmingą mokslinių tyrimų naudojant į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktas medžiagas priežiūrą, nes po penkerių metų specialiojo leidimo, kurio galiojimas pasibaigė, turėtojų prašant naujo specialiojo leidimo, būtų atnaujinti visi pareiškėjo (ankstesnio specialiojo leidimo turėtojo) duomenys ir informacija, atliktas išsamus naujos paraiškos išduoti specialųjį leidimą vertinimas ir tai būtų dar viena prevencinė priemonė užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktomis medžiagomis.

Įstatymo projektu nustatomi specialiajame leidime nurodytini duomenys. Turi būti nurodytos visos leidžiamos naudoti moksliniame tyrime tiriamosios ir (ar) pradinės į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos ar jų darinių grupės ir jų būtini kiekiai. Toks reikalavimas atitinka pirmiau įvardytų tarptautinių konvencijų nuostatas, kad moksliniai tyrimai būtų vykdomi tik su minimaliais būtinais į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų kiekiais. Tarpinių medžiagų specialiajame leidime nesiūloma nurodyti, nes jos susidaro tiriamosios medžiagos gamybos metu ir ne visada jas ar jų darinių grupę galima tiksliai įvardyti, todėl paraiškoje pateikta informacija laikytina pakankama, kad būtų galima spręsti apie gamybos procesą ir susidaranti tarpinės medžiagos. Taip pat specialiajame leidime turi būti nurodyti visų veiklos vietų, kuriose bus atliekamas mokslinis tyrimas, adresai ir patalpų, kuriose bus laikomos į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos, pažymėjimas plane. Siūloma išdėstyti konkrečius atvejus, kada būtinas specialiojo leidimo pakeitimas (kai pakeičiamas į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų tiriamosios ir (ar) pradinės medžiagų moksliniame tyrime naudojamas būtinas kiekis, į mokslinį tyrimą įtraukiama nauja šių sąrašų medžiaga, norima vykdyti veiklą nauju veiklos vietos adresu ar laikyti medžiagas tuo pačiu veiklos vietos adresu kitose patalpose) ir tam siūloma nustatyti trumpesnį, tačiau pakankamą Vyriausybės įgaliojai institucijai įvertinti patalpų atitiktį sveikatos apsaugos ministro nustatytiems reikalavimams, specialiojo leidimo pakeitimo arba motyvuoto atsisakymo jį pakeisti terminą – 30 kalendorinių dienų. Vadovaujantis Licencijavimo pagrindų aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 937 „Dėl Licencijavimo pagrindų aprašo patvirtinimo“, 19 punktu, Įstatymo projektu nustatoma, kad specialusis leidimas turi būti tikslinamas Specialiųjų leidimų išdavimo taisyklėse nustatytais pagrindais ir tvarka. Taip

pat reglamentuojamas asmens duomenų tvarkymas, saugojimas ir dokumentų sunaikinimas Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo nustatyta tvarka.

Įstatymo projektu taip pat siūloma detaliai išdėstyti atsisakymo išduoti ar pakeisti specialųjį leidimą, specialiojo leidimo galiojimo sustabdymo, specialiojo leidimo galiojimo sustabdymo ir specialiojo leidimo galiojimo panaikinimo pagrindus, terminus, trūkumų šalinimą bei numatyti privalomą išpėjimo apie galimą specialiojo leidimo galiojimo sustabdymą atvejį dėl pateiktų klaidingų duomenų specialiajam leidimui gauti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad siekiant užtikrinti, kad į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos, kurias leidžiama naudoti moksliniame tyrime, pasibaigus specialiojo leidimo galiojimui nebūtų panaudojamos kitiems neteisėtiems tikslams, būtina nustatyti juridinio asmens pareigą nedelsiant, bet ne vėliau kaip per 10 kalendorinių dienų po pranešimo apie specialiojo leidimo galiojimo panaikinimą gavimo dienos, sunaikinti turimus į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų likučius Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo nustatyta tvarka ir apie tai informuoti Vyriausybės įgaliotą instituciją.

Siūlomu nauju Įstatymo 21¹¹ straipsniu nustatomos specialiojo leidimo turėtojo pareigos, būtinos siekiant užtikrinti tikslingą į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktų medžiagų panaudojimą moksliniame tyrime ir apsaugoti nuo jų neteisėto patekimo į rinką. Didžioji dalis pareigų *mutatis mutandis* nustatomos pagal Įstatymą išduodamų licencijų turėtojams nustatytas pareigas. Papildomai pažymėtina, kad į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktas medžiagas, kurios toliau nebus naudojamos moksliniame tyrime, siūloma sunaikinti Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo nustatyta tvarka arba, jei tiriamąją į I, II ar III sąrašą įtrauktą medžiagą pagamina pats specialiojo leidimo turėtojas, tolesniam tyrimui ją perduoti kitam specialiojo leidimo turėtojui arba eksportuoti kitos EEE valstybės juridiniam asmeniui, turinčiam teisę pagal tos valstybės teisės aktus vykdyti mokslinius tyrimus su šia medžiaga. Siūlymas leisti eksportuoti tik EEE valstybės juridiniams asmenims užtikrina tinkamą Konvencijų principų, kad narkotinių ir psichotropinių medžiagų teisėta sklaida būtų kuo labiau ribojama, įgyvendinimą ir sudaro sąlygas išvengti narkotinių, psichotropinių medžiagų neteisėto patekimo į rinką. Pažymėtina, kad galimybių patikrinti ir sukontroliuoti, ar trečiojoje šalyje mokslinį tyrimą vykdančio asmens, kuris gali būti ir fizinis asmuo, turi teisę vykdyti mokslinį tyrimą su konkrečia narkotine ar psichotropine medžiaga gali nebūti.

Įstatymo projekto 21 straipsniu keičiamo Įstatymo 21⁷ straipsnio 4 dalimi reglamentuojama specialųjį leidimą įgijusių juridinių asmenų veiklos priežiūra, nustatant, kad patikrinimai vykdomi Įstatymo, Viešojo administravimo įstatymo ir Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Juridinių asmenų, vykdančių klinikinį vaistinio preparato tyrimą su tiriamuoju vaistiniu preparatu, kurio sudėtyje yra I, II ir (ar) III sąrašų medžiagų, ir juridinių asmenų, vykdančių ikiklinikinius tyrimus (bandymus) su bandomaisiais gyvūnais, veiklą pagal kompetenciją tikrina Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba ir Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba.

Siekiant užtikrinti teisinį aiškumą dėl vartojamo žodžio „tiekinimas“, papildoma Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje pateikta teisėtos apyvartos sąvoka įrašant, kad ji apima ir tiekimą valstybės viduje, o tai reiškia, kad tiekinimas yra siejamas tik su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kurios jau importuotos į Lietuvos Respubliką arba pagamintos Lietuvos Respublikoje. Terminas „tiekinimas“ dažnai vartojamas ir Farmacijos įstatyme. Ypač svarbus šio žodžio vartojimo aspektas, kai reikia įvardyti tiriamųjų vaistinių preparatų patekimą į klinikinio tyrimo centrą, nes nėra vykdoma tiriamojo vaistinio preparato didmeninė ar mažmeninė prekyba. Tiriamieji vaistiniai preparatai yra tiesiog patiekiami klinikinio tyrimo užsakovo nurodymu į vieną ar kitą klinikinio tyrimo centrą.

Kadangi sąvokų apibrėžčių dubliavimas skirtinguose įstatymuose nėra tikslingas teisinės technikos prasme, Įstatymo projektu siūloma papildyti Įstatymo 2 straipsnį 14 dalimi, nustatant, kad kitos šiame įstatyme vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos biomedicininio tyrimų etikos įstatyme (klinikinis vaistinio preparato tyrimas, klinikinio vaistinio preparato tyrimo centras ir kitų sąvokų apibrėžtis), Lietuvos Respublikos farmacijos įstatyme (klinikinio vaistinio preparato tyrimo, recepto ir kitų sąvokų apibrėžtis), Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatyme (bandomasis gyvūnas), Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (mokslo ir studijų institucijos bei mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos apibrėžtis) ir Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatyme.

Įstatymo projektu keičiamo Įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje siūloma patikslinti kiekvienam atskiram į II ir III sąrašus įtrauktų medžiagų importo ir eksporto atvejui Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos išduodamo leidimo pavadinimą, atsisakant žodžio „specialus“ ir įvardijant, kad tai yra narkotinių ir psichotropinių vaistų ir vaistinių medžiagų importo ar eksporto leidimas.

Taip pat siūloma patikslinti Įstatymo projektu keičiamo Įstatymo 15 straipsnį, reglamentuojantį medžiagų gabenimą valstybės viduje, atsisakant nuostatų dėl lydimųjų krovinių dokumentų, kurios yra poįstatyminio teisės akto dalykas, įvardijimo.

Siekiant apsaugoti visuomenės sveikatą ir užkirsti kelią galimiems neteisėtiems veiksams su itin didelės rizikos I, II ir III sąrašus įtrauktomis medžiagomis, Įstatymo projektu nustatomas asmenų, kurie gali verstis veikla, susijusia su I, II ir III sąrašus įtrauktomis medžiagomis (jeigu atitinka nustatytus reikalavimus ir įgyja atitinkamas licencijas, leidimus), sąrašas – tai Lietuvos Respublikoje įsteigti juridiniai asmenys ir kitose valstybėse įsteigtų juridinių asmenų ir kitų organizacijų filialai, įsteigti Lietuvos Respublikoje. Įstatymo projekto 2 straipsniu keičiamo Įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje šie asmenys išvardijami ir pateikiama juridinio asmens santrumpa, kuri vartojama kitose Įstatymo projekto nuostatose. Pažymėtina, kad toks pat asmenų sąrašas jau įteisintas Įstatymo ketvirtajame¹ skirsnyje, kuris reguliuoja veiklą su mažesnės rizikos IV sąrašo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kurias leidžiama naudoti ne tik farmacijos pramonėje, bet ir kitose pramonės šakose. Tikslinga pabrėžti, kad vadovaujantis 1961 m. Jungtinių Tautų bendrosios narkotinių medžiagų konvencijos ir 1971 m. Jungtinių Tautų psichotropinių medžiagų konvencijos nuostatomis I, II ir III sąrašus įtrauktomis medžiagoms taikomi itin griežti (I sąrašą įtrauktų medžiagų atveju – griežčiausi) kontrolės režimai. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad vadovaujantis minėtomis Konvencijomis kiekvienu konkrečiu šių medžiagų importo / eksporto į / iš kitų šalių (įskaitant ir Europos Sąjungos valstybes nares) atveju subjektui būtina gauti importuojančios / eksportuojančios šalies kompetentingos institucijos leidimą (Lietuvoje jį išduoda Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba). Šios medžiagos dėl jų kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai, todėl Įstatymo projektu pateikiamas siūlymas yra pagrįstas, būtinas ir proporcingas siekiamam tikslui – apsaugoti visuomenės saugumo ir visuomenės sveikatos interesus. Pažymėtina, kad juridinio asmens santrumpa, vartojama šiuo metu galiojančiame Įstatyme ir apimanti juridinius asmenis ar užsienio juridinių asmenų filialus, faktiškai buvo aiškinama ir suprantama subjektų, kad tai juridiniai asmenys ar filialai, įsteigti Lietuvos Respublikoje, ir, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 28 d. nutarimu Nr. 1630 „Dėl Veiklos, susijusios su medžiagomis, įtrauktomis į II ir III narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus, licencijavimo taisyklių ir Leidimų mokslinių tyrimų veiklai su medžiagomis, įtrauktomis į I narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą, išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ licencijos verstis veikla, susijusia su II, III sąrašų narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, vaistiniais preparatais, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, buvo ir yra išduodamos tik Lietuvoje įsisteigusiems juridiniams asmenims, užsienio juridinių asmenų filialams (jie turi būti įtraukti į Juridinių asmenų registrą). Todėl siūlomomis nuostatomis yra tik užtikrinamas teisinis aiškumas, kuris yra būtinas dėl veiklos su itin didelės rizikos I, II ir III sąrašus įtrauktomis medžiagomis, bet praktikoje šios nuostatos įteisinimas neturės poveikio verslui.

Įstatymo projektu panaikinamos Įstatymo 10¹ ir 13 straipsnių nuostatos dėl licencijos dublikatų išdavimo.

Atsižvelgus į Nuorodą į Europos Sąjungos teisės aktus teikimo teisės aktuose reikalavimų aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. 1R-72 „Dėl nuorodų į Europos Sąjungos teisės aktus teikimo teisės aktuose reikalavimų aprašo patvirtinimo“, 6 punkto reikalavimus, Įsakymo projektu tikslinami (išbraukiama nuoroda į ES teisės akto paskelbimo šaltinį) Įstatymo 3 straipsnio 4 dalis ir Įstatymo priedas.

Už specialiojo leidimo išdavimą numatoma imti rinkliavą, tačiau atsižvelgiant į tiesiogiai taikomas Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo 4, 9 ir 15 straipsnių nuostatas, Įstatymo projekto nuostatos dėl rinkliavų mokėjimo būtų perteklinės.

Laikantis „dviejų datų“ taisyklės siūlomas Įstatymo įsigaliojimo terminas – 2021 m. lapkričio 1 d. Įstatymo projekto nuostatos, susijusios su Reglamento (ES) Nr. 536/2014 įsigaliojimu, turi įsigalioti po 6 mėnesių nuo Europos Komisijos pranešimo, kad 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 536/2014 dėl žmonėms skirtų vaistų klinikinių tyrimų, kuriuo panaikinama Direktyva 2001/20/EB, 80 straipsnyje nurodytas Europos Sąjungos portalas ir šio reglamento 81 straipsnyje nurodyta Europos Sąjungos duomenų bazė visiškai atlieka savo funkciją ir atitinka šio reglamento 82 straipsnio 1 dalyje nurodytas specifikacijas, paskelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje dienos. Taip pat siūlomos pereinamosios nuostatos dėl šiuo metu išduotų galiojančių leidimų.

Svarstyti parlamentinės kontrolės klausimai:

▪ Dėl Ankstyvosios intervencijos programos įgyvendinimo 2019 m. rezultatų.

2020 m. birželio 3 d. Priklausomybių prevencijos komisijos posėdyje, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktorius Renaldas Čiužas, pristatė Ankstyvosios intervencijos programos įgyvendinimo rezultatus.

2019 m. beveik 2 su puse karto daugiau savivaldybių įsitraukė į Programos vykdymą, iš viso 48 savivaldybės (2018 m. – 19 savivaldybių).

Lyginant 2018 m. ir 2019 m. išaugo ir jaunuolių, dalyvavusių Programos užsiėmimuose skaičius. 2019 m. Programos užsiėmimus pradėjo lankyti 661 jaunuolis (2018 m. – 193).

Šiuo metu, teisę dirbti pagal Programą turi 441 visuomenės sveikatos biurų ir pedagoginių ir psichologinių tarnybų specialistai.

Programą baigusią jaunuolių dalis taip pat išaugo nuo 72,5 proc. iki 80 proc., lyginant 2018 ir 2019 metus.

80 proc. jaunuolių į Programą atėjo savanoriškai. Dauguma jaunuolių Programą vertina teigiamai: „Labai patiko užsiėmimai, patariu lankyti visus ir nepraleisti. Patiko kalbėtis su kitais ir jaust, kad turim daug bendro“, – sako viena iš Programos dalyvių. 66 proc. Programą baigusią jaunuolių ją rekomenduotų savo draugui.

Pristatytos ir Programos plėtros galimybės 2020-2021 m. Bus siekiama profesinių ir jaunimo mokyklų įtraukimo į Programą, naujų specialistų vesti Programos užsiėmimus rengimo, naujų savivaldybių motyvavimo įsitraukti į Programos vykdymą, intesyvesnio ir nuoseklesnio bendradarbiavimo su bendruomenės pareigūnais, taip pat, metodinės pagalbos teikimo suintesuotoms įstaigoms.

Komisijos posėdyje, pasisakę Savivaldybių visuomenės sveikatos biurų atstovai išsakė savo pastabas ir pasiūlymus dėl Programos tobulinimo poreikio. Departamento atstovai, pritarė, kad Programos nuostatos gali būti peržiūrimos, ieškant geriausio sprendimo Programos pritaikymui nacionaliniu lygiu.

Ankstyvosios intervencijos programa – tai mokslo ir faktiniais duomenimis pagrįsta tarptautinė programa, parengta įgyvendinant tarptautinį projektą „FreD goes net“, kuriame dalyvavo 17 Europos Sąjungos šalių. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, kaip asocijuotas šio projekto partneris, gavo leidimą šią Programą adaptuoti Lietuvoje.

Programa skirta eksperimentavimo su psichoaktyviomis medžiagomis (išskyrus tabaką) ar nereguliaraus jų vartojimo patirtį turintiems 14–21 metų jaunuoliams, kurie dar nėra priklausomi.

Programa, vertinant ir pačių dalyvių atsiliepimus, yra nemoralizuojanti, negąsdinanti, vadovaujasi nesmerkiančiu požiūriu, naudoja interaktyvius metodus, suteikia atvirą erdvę kalbėtis, rasti atsakymus ir motyvuoja pokyčiams. Programa siekiama ugdyti kritinį mąstymą, skatinti atsakyti alkoholio ar narkotikų vartojimo ir sudaryti galimybes jauniems žmonėms būti išklausytiems bei suprastiems.

Programa – tai 10 valandų apimties kursas, apimantis pradinį ir baigiamąjį pokalbį, 8 val. praktinius užsiėmimus grupėje.

2018 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu yra patvirtintas Ankstyvosios intervencijos programos vykdymo tvarkos aprašas, kuriame nurodyta, kad Programos vykdymą organizuoja visuomenės sveikatos biurai, užsiėmimus veda biuro ar kiti specialistai, kurie yra baigę Programai vykdyti skirtą kvalifikacijos tobulinimo programą.

▪ Dėl psichologinės socialinės reabilitacijos programų, vykdančių kompleksinį priklausomybės ligų gydymą (MINESOTA).

2020 m. birželio 10 d. Priklausomybių prevencijos komisijos posėdyje Respublikinio priklausomybės ligų centro direktorius Emilis Subata, Sveikatos apsaugos ministerijos atstovai, Valstybinio psichikos sveikatos centro atstovai pristatė esamą padėtį dėl psichologinės socialinės reabilitacijos programų vykdančių kompleksinį priklausomybės ligų gydymą. Komisija domėjosi, kaip Lietuvoje yra teikiama psichosocialinė paslauga „Minesota“.

Gydymo paslauga „Minesota“, trunkanti 28 dienas, Lietuvoje veikia nuo 1992 m., tačiau iki šiol tiek stacionare, tiek ambulatoriškai teikiama paslauga yra mokama.

Posėdžio metu Sveikatos ministerijos atstovai patikino, kad šiuo metu yra rengiami teisės aktų projektai, kuriuos patvirtinus, būtų numatyta, kad psichosocialinė paslauga „Minesota“ bus apmokama privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis.

Komisija dar anksčiau buvo atkreipusi Sveikatos apsaugos ministerijos dėmesį į tai, kad asmenims, sergantiems psichikos ir elgesio sutrikimais dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, esant priklausomybės

ar abstinencijos sindromui, gydytojas už gydymosi stacionare laikotarpį išduoda elektroninį pažymėjimą ne ilgesnį kaip 14 kalendorinių dienų ir tik vieną kartą per kalendorinius metus. Moksliniai tyrimai nurodo, kad 14 dienų laikotarpis yra per mažas priklausomybėms, kaip ir kitoms lėtinėms ligoms gydyti, tai yra gana ilgas procesas ir apima kelis gydymo epizodus.

Komisija 2018 m. gegužės 16 d. sprendimu kreipėsi į Vyriausybę, siūlydama didinti nedarbingumo išdavimo laikotarpį.

Šiuo metu yra priimtas Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimas, numatantis galimybę apdraustiesiems asmenims, kurie asmens sveikatos priežiūros įstaigose, teikiančiose stacionarines priklausomybės ligų gydymo paslaugas, savanoriškai gydomi nuo patologinio potraukio azartiniam lošimams, priklausomybės sindromo vartojant psichoaktyvias medžiagas, ligos išmoką iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų gauti 28 kalendorines dienas vieną kartą per kalendorinius metus.

E. Subata Komisijos posėdyje informavo, kad šių metų pradžioje užbaigtas stacionarinės „Minesotos“ gydymo paslaugos procedūros unifikavimas, todėl nuo 2020 m. pradžios paslaugos teikiamos pagal unifikuotą metodiką.

Parlamentarai pasidžiaugė, kad Komisijos siekis, kad pacientą pasiektų kuo kokybiškesnės, metodiškai pagrįstos paslaugos, yra įgyvendinamas.

Šiuo metu Lietuvoje „Minesotos“ gydymo paslauga yra teikiama trijuose Respublikinio priklausomybės ligų centro filialuose: Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Vilniuje yra 26 lovos, Kaune – 12 lovų, Klaipėdoje – 16 lovų, viso 54 lovos. 2019 m. buvo 48 lovos (padidėjo Klaipėdoje nuo 10 iki 16). Iš viso gydėsi 584 asmenys, iš jų – 35 proc. moterys. 28 dienų kursą sėkmingai baigia 72 proc. šią paslaugą pradėjusių asmenų Vilniuje ir apie 85 proc. Kaune ir Klaipėdoje.

■ Dėl probleminio lošimų prevencijos priemonių įgyvendinimo.

2020 m. birželio 17 d. Priklausomybių prevencijos komisijos posėdyje Lošimų priežiūros tarnybos direktorius Virginijus Daukšys ir tarnybos psichologas-konsultantas Olegas Mackevičius pristatė probleminio lošimo prevencijos priemones, kurias jau yra pavykę įgyvendinti.

2019 m. sausio 23 d. Vyriausybės sprendimu patvirtinus Problemينو lošimo prevencijos priemonių įgyvendinimo planą, buvo parengta 12 priemonių, kurios yra suskirstytos į tris probleminio lošimo mažėjimą lemiančias priemonių grupes: šviečiamosios veiklos skatinimas ir sąmoningumo ugdymas (7 priemonės), pagalbos probleminiams lošėjams prieinamumo užtikrinimas (2 priemonės), probleminio lošimo paplitimo mažinimas (3 priemonės).

Įgyvendinant šias priemones, vykdyta socialinė reklama (vaizdo, garso klipai, plakatų ekspozicijos, nebenoriu-losti.lt tinklalapis ir facebook paskyra), kariuomenės daliniuose, universitetuose ir kolegijose, gimnazijose, konferencijų metu, „Vaikų linija“ konsultantams skaitytos paskaitos (viso 22), apie 429 val. konsultuota telefonu, raštu, gyvai, artimųjų savitarpio pagalbos grupėse.

Komisijai buvo pristatyta, kad 2019 m. įgyvendintos 7 šviečiamosios veiklos skatinimo ir sąmoningumo ugdymo priemonės, 2 – pagalbos probleminiams lošėjams prieinamumo užtikrinimo priemonės, 3 – probleminio lošimo paplitimo mažinimo priemonės.

Komisijos nuomone, labai svarbu yra tai, kad iki 2021 m. II ketvirčio būtų parengtos ir pristatytos metodinės pagalbos gairės (veiksmų algoritmai) švietimo, sveikatos priežiūros įstaigų, socialinių paslaugų įstaigų ir organizacijų specialistams, siekiant laiku atpažinti priklausomybę ir pasirūpinti, kad asmuo gautų individualias asmens poreikius tenkinančias ankstyvosios intervencijos, gydymo, socialines, psichologinės reabilitacijos dėl priklausomybės nuo azartinių lošimų ar rizikingo elgesio, susijusio su lošimu, paslaugas ir kitą reikalingą pagalbą.

Azartiniai lošimai, lažybos ir nauji kompiuteriniai žaidimai, turintys azartinių lošimų požymių, tampa masiniu laisvalaikio leidimo būdu. Psichikos sveikatos specialistų teigimu, azartiniai lošimai yra specifinė pramogos rūšis, kuria piktnaudžiaujant gali susiformuoti priklausomybė.

Priklausomybė gali sukelti įvairių socialinių ir psichologinių problemų ne tik lošiančiajam, bet ir jo artimiesiems. Tyrimų duomenimis, nuo minėtos problemos daugiausia kenčia 18–40 metų vyrai.

Dar 2018 m. kovo 28 d. bendrame Priklausomybių prevencijos komisijos ir Sveikatos reikalų komiteto posėdyje, išklausus informaciją apie azartinių lošimų kontrolės priemonių įgyvendinimo pažeidžiamiausiose visuomenės grupėse, Vyriausybei buvo siūloma parengti ir patvirtinti probleminio lošimo prevencijos programą, kurios tikslas būtų pasiekti, kad azartiniai lošimai visiems visuomenės nariams taptų mažiau patrauklūs ir kurioje būtų numatytos priemonės pažeidžiamiausių visuomenės grupių apsaugai nuo neigiamo lošimų poveikio, taip pat, parengti programos priemonių planą.

Tuo metu Azartinių lošimų įstatymas nereglementavo lošėjų apsaugos ir probleminių lošimų prevencijos priemonių. Lošimų priežiūros tarnyba, susidurdama su reglamentavimo spragomis ir suprasdama savo veiklos probleminių lošimų prevencijos ir lošėjų apsaugos srityje svarbą, galėjo vadovaujantis tik Azartinių lošimų įstatymo 26 straipsnio 1 punkto nuostata dėl lošėjų teisių ir jų teisėtų interesų apsaugos („Priežiūros tarnyba yra įstaiga <...>, vykdanči lošimų kontrolę, kad būtų užtikrintas sąžiningas, skaidrus lošimų veiklos vykdymas ir lošėjų teisių bei jų teisėtų interesų apsauga“), organizuodavo probleminio lošimo veiklas.

Komisija ir ateityje planavo domėtis probleminio lošimo prevencijos priemonių įgyvendinimu.

Nuo 2010 m. inicijavus projektą „Nebenoriu lošti“, Lošimų priežiūros tarnybos specialistai teikia konsultacijas probleminio lošimo klausimais. Tarnyba administruoja interneto svetainę nebenoriu-losti.lt, skelbia aktualius straipsnius azartinių lošimų tema, informaciją apie teikiamą pagalbą asmenims, turintiems problemų dėl lošimų, bei specialistų ir institucijų, dirbančių probleminio lošimo klausimais, kontaktus.

2017 m. gegužės 1 d. įsigaliojus Azartinių lošimų įstatymo pataisai, savanoriška prašymų dėl savęs apribojimo nuo lošimų programa įgijo teisinį pagrindą, įsigaliojo **Apribojusių savo teisę lošti asmenų registras**, o visiems be išimties Lietuvoje registruotiems lošimų organizatoriams nustatyta pareiga užtikrinti, kad tokie asmenys nepatektų į lošimų organizavimo vietas ir negalėtų lošti nuotoliniu būdu. Už minėto įstatymo nesilaikymą lošimų organizatoriams yra numatyta administracinė atsakomybė.

Iki 2020 m. birželio 16 d. yra pateikti 13 875 tokie prašymai, t. y. vidutiniškai po 14 prašymų kasdien, vyrų – 94 proc., moterų – 6 proc..

▪ „Infekcinių ligų paplitimo tarp žemo slenksčio kabineto lankytojų ir jų elgesio modeliai“ tyrimo rezultatų pristatymas. Dėl žemo slenksčio paslaugų plėtos poreikio.

2020 m. rugsėjo 30 d. Priklausomybių prevencijos komisijos posėdyje Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Sveikatos mokslų instituto Visuomenės Sveikatos katedros docentė dr. Marija Jakubauskienė pristatė 2018 m. pabaigoje atliktą tyrimą „Rizikingos elgsenos ir infekcijų paplitimas tarp švirkščiamųjų narkotikų vartotojų Lietuvoje“.

Tyrimas buvo atliktas bendradarbiaujant kartus su Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentu, 369 asmenys (80 proc. vyrai, 20 proc. moterys) buvo apklausiami žemo slenksčio kabinetuose Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Alytuje ir Visagine. 64 proc. apklaustųjų asmenų buvo lietuvių tautybės, beveik pusė iš jų turėjo tik vidurinį išsilavinimą, tai buvo dažniausia darbo neturintys asmenys.

Dauguma švirkščiamųjų narkotikų vartotojų – 2/3 yra buvę kalėjime, kur kas antras švirkštėsi narkotikus, 1/3 jų per paskutinius 12 mėn. nakvojo atsitiktinėse vietose ir neturėjo nuolatinės gyvenamos vietos - buvo benamiai.

Pagrindinė vartojama medžiaga per 30 d. – heroinas (apie 60 proc.), fentaniliai (39 proc.), benzodiazepinai (10 proc.), metadonas (10 proc.). Kitos vartojamos medžiagos per 30 d. – fentaniliai (14 proc.), amfetaminai (15 proc.), benzodizepinai (18 proc.), alkoholis (62 proc.).

Tyrimas atskleidė ir tai, kad skirtinguose Lietuvos miestuose vartojamos skirtingos medžiagos: Vilniuje didžioji dalis – 90 proc. – švirkščiamųjų narkotikų vartotojų naudoja fentanilį, tuo tarpu, Visagine – heroiną.

Pagrindinis narkotikų vartojimo būdas – švirkštimasis; amžiaus, kai pirmą kartą švirkštėsi narkotikus, mediana – 20 m., vidutinis stažas – 13 m.

Paskutinio švirkštimosi metu dauguma naudojo sterilius švirkštus ir adatas, kuriuos daugiausia įsigijo vaistinėse arba iš žemo slenksčio kabinetų. Dauguma švirkštimosi įranga nesidalina su kitais vartotojais.

1/3 pas paskutinius 12 mėn. buvo perdozavę narkotinių medžiagų, dauguma perdozavusių vartojo fentanilius, heroiną.

Dauguma turėjo lytinių santykių per paskutinius 12 mėn., 2/3 prezervatyvų nenaudojo paskutinių lytinių santykių metu.

57 proc. švirkščiamųjų narkotikų vartotojų kada nors gyvenime gydėsi dėl narkotikų vartojimo, 19 proc. – dalyvavo pakaitinio palaikomojo gydymo programose tyrimo metu. Tyrimas, taip pat, atskleidė, kad Lietuvoje švirkščiamuosius narkotikus vartoja apie 8–10,5 tūkst. asmenų.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento Stebėsenos ir analizės skyriaus l. e. skyriaus vedėjos pareigas Linos Jurgelaitienės nuomone, trūksta valstybės skiriamų lėšų „Naloksono programai“ – mirčių nuo perdozavimo prevencijai, metodinio vadovavimo žemo slenksčio kabinetams, trūksta hepatito

B ir žmogaus imunodeficito viruso ligos (ŽIV) testavimo (86 proc. švirškčiamųjų narkotikų vartotojų Lietuvoje randamas Hepatitis C (HCV), 4,9 proc. – HBV, 21,2 – ŽIV)).

Komisijos pirmininkė pasidžiaugė, kad Nacionalinio visuomenės sveikatos centro prie sveikatos apsaugos ministerijos yra rengiamas ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančių infekcijų profilaktikos ir kontrolės veiksmų plano atnaujinimas, kurį rengiant bus apsvarstytos ir įtrauktos neefektyviai veikusios sritys.

▪ **Dėl priklausomybės konsultavimo paslaugų rizikingai ir žalingai alkoholi vartojantiems asmenims teikimo tvarkos aprašo keitimo.**

2020 m. rugsėjo 30 d. Priklausomybių prevencijos komisijos posėdyje Komisija taip pat, svarstė klausimą dėl priklausomybės konsultavimo paslaugų rizikingai ir žalingai alkoholi vartojantiems asmenims teikimo tvarkos aprašo keitimo.

Posėdyje dalyvavusi Nacionalinės tabako ir alkoholio kontrolės koalicijos prezidentė Nijolė Goštautaitė Midttun, išreiškė nuogastavimą, kad dar tik neseniai, 2018 m. rugsėjo 7 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu Nr. V-989, patvirtintas „Priklausomybės konsultavimo paslaugų rizikingai ir žalingai alkoholi vartojantiems asmenims teikimo tvarkos aprašas“, Sveikatos apsaugos ministerijos iniciatyva, yra planuojamas keisti.

Aprašas reglamentuoja konfidencialių priklausomybės konsultavimo paslaugų rizikingai ir žalingai alkoholi vartojantiems asmenims teikimo tvarką, kai su priklausomais asmenimis dirba priklausomybių konsultantai. Teikiamos priklausomybės konsultavimo paslaugos apima priemonių visumą, kuriomis teikiant individualias ir (ar) grupines konsultacijas siekiama padėti alkoholi vartojantiems asmenims mažinti vartojimą ar visai atsisakyti alkoholio, mažinti alkoholio vartojimo keliamą žalą asmeniui ir visuomenei, įskaitant alkoholi vartojančių asmenų šeimos narių konsultavimą dėl alkoholi vartojančio asmens keliamų problemų sprendimo būdų.

Posėdyje dalyvavę institucijų atstovai ir Komisijos nariai aktyviai diskutavo dėl planuojamo keisti tvarkos aprašo turinio, išsakytos pastabos ir pasiūlymai, išreikštas tarpinstitucinio bendradarbiavimo, norint pasiekti geriausio rezultato, poreikis.

Komisija išklausė informaciją dėl tvarkos aprašo keitimo, siūlė visoms suinteresuotoms pusėms siekti geriausio rezultato, nutarė domėtis šiuo klausimu ir ateityje, kreipiantis į Sveikatos apsaugos ir darbo ministeriją, Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją dėl tolimesnių priklausomybės konsultavimo paslaugų rizikingai ir žalingai alkoholi vartojantiems asmenims teikimo tvarkos aprašo keitimo veiksmų.

Kiti svarstyti klausimai:

▪ **Dėl Komisijos 2019 m. veiklos ataskaitos tvirtinimo.**

2020 m. balandžio 30 d. posėdyje Komisija patvirtino Komisijos 2019 m. veiklos ataskaitą.

▪ **Dėl Komisijos darbo plano Seimo pavasario (VIII) sesijoje.**

2020 m. balandžio 30 d. posėdyje Komisija pritarė Komisijos darbo planui Seimo pavasario (VIII) sesijoje.

▪ **Dėl Vyskupo Motiejaus Valančiaus Blaivybės Sąjūdžio ir Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus tarybos kreipimosi birželio 3 d. paskelbti „Blaivybės diena“, o 2021 m. – „Blaivybės metais“.**

2020 m. balandžio 30 d. Komisijos posėdyje, svarstant klausimą dėl Vyskupo Motiejaus Valančiaus Blaivybės Sąjūdžio ir Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus tarybos kreipimosi birželio 3 d. paskelbti „Blaivybės diena“, o 2021 m. – „Blaivybės metais“, bendru sutarimu buvo nutarta parengti Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatymo Nr. VIII-397 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą, jį papildyti „Blaivybės diena“, ją numatant birželio 3 d.

2021 m. bus minimos Vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus 220-osios gimimo metinės (gim. 1801 m. vasario 16 d.).

Vyskupas M. K. Valančius yra laikomas blaivybės sąjūdžio Lietuvoje pradininku ir puoselėtoju. Judėjimo pradžia laikomi 1858 m., kai lankydamasis Kupiškyje, paragino užsirašyti į blaivybės broliją ir pats užrašė daugiau nei šimtą pasižadėjusių negerti.

Girtavimas XIX a. buvo rimta problema, nes bajorai iš grūdų ir bulvių pertekliaus pagaminatą degtinę stengėsi bet kokiais būdais parduoti, girdė savo valstiečius. Iš girtuokliavimo uždarbiavo ir karčemų

savininkai. Girtavimas buvo itin paplitęs ir skaudžiai veikė ūkį. Todėl M. K. Valančiaus propaguojama blaivybė buvo sutikta su dideliu valstiečių džiaugsmu.

Blaivybės sąjūdis ne tik skatino žmones negerti, bet juos suvienijo, padėjo pamatus tautinei savimonei ugdyti.

Charakteringa, kad patys žmonės pabrėždavo norintys blaivybės, tarsi iniciatyva būtų kilusi ne iš jo. 1858 m. spalio 11 d. Vyskupas išsiuntinėjo laišką kunigams, kad uoliai laikytųsi blaivybės, ją skatintų žmonėse ir steigtų brolijas.

1858 m. gruodžio 23 d. Vyskupas M. K. Valančius parašė laišką visiems tikintiesiems, kurį klebonai turėjo perskaityti per tris sekančius sekmadienius ar šventadienius, sakydami pritaikytus pamokslus iš sakyklų. Žmonės klausė Vyskupo laiško su džiaugsmu ir ašaromis akyse.

1859 m. pirmaisiais mėnesiais beveik visa Žemaičių vyskupijos liaudis priklausė blaivybės brolijoms.

Vis dėlto, blaivybės draugijos buvo persekiojamos visus šešerius egzistavimo metus. Dideli blaivybės draugijų priešininkai buvo dvarininkai ir visi, uždarbiavusieji iš degtinės.

Nors blaivybės brolijos 1864 m. buvo uždraustos, blaivybė Žemaičių vyskupijoje niekada ir nebuvo išnykusi.

Blaivybės draugija oficialiai buvo atgaivinta 1908 m. (1908 m. balandžio 3 d. įkurta Katalikų draugija „Blaivybė“ Kaune).

Pasaulio sveikatos organizacijos skelbiamoje Globalioje sveikatos statistikos ataskaitoje (Global Health Statistics Report 2017), 2017 m. balandžio mėn., buvo pateiktas gryo alkoholio suvartojimo, tenkančio vienam vyresniam negu 15 metų amžiaus Lietuvos gyventojui rodiklis, nurodantis 18,2 litrų suvartojimą. Pagal šį rodiklį Lietuva atsidūrė pirmoje vietoje, kaip šalis, kurioje galimai suvartojama daugiausia alkoholio.

Siekiant sumažinti alkoholio prieinamumą ir norint užtikrinti nuoseklią alkoholio kontrolės politiką Lietuvoje, 2017 metais Seime buvo priimtas alkoholio kontrolės priemonių paketas.

Dabartiniu metu yra labai svarbu išsaugoti ir įgyvendinti 2017 metais priimtas visas alkoholio kontrolės priemones, kurias Pasaulio sveikatos organizacija įvardija kaip ekonomiškiausią alkoholio politiką, suderintą su Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijomis, t.y. ekonomiškai efektyvias priemones, skirtas sumažinti alkoholio vartojimą ir su juo susijusią naštą.

Pasaulio sveikatos organizacijos biuras iki šiol vykdytą Lietuvos alkoholio kontrolės politiką vertina kaip didelį žingsnį į priekį, saugant Lietuvos gyventojų sveikatą.

Tarptautinė patirtis aiškiai parodė, kad įgyvendinus alkoholio kontrolės politiką, gerėja gyventojų sveikata ir bendras gerbūvis, padidėja gyvenimo trukmė ir sumažėja alkoholio vartojimo sukelta ekonominė našta, taip pat kitos svarbios visuomenės išlaidos.

Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivybės Sąjūdžio, Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus atstovai ne kartą yra kreipęsi į Lietuvos Respublikos Seimą, prašydami inicijuoti Atmintinų dienų įstatymo pakeitimo projektą, į jį įtraukiant atmintiną dieną – „Blaivybės dieną“, kuri turėtų būti minima birželio 3 d.

Būtent 1989 m. birželio 3 d. Vilniaus mieste, Kalnų parke, įvyko Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivybės, Sąjūdžio aktyvistų svaigalų išpylimo akcija - mitingas, meninė dalis – svaigalų išpylimas į kanalizaciją „Lietuva! Negersiu – verčiau išpilsiu!“. Paminint šį įvykį, į alkoholio išpylimo akciją, buvo suėję keliasdešimt tūkstančių žmonių, kurie tikėjosi atsikratyti ne tik okupacijos pančių, bet ir dvasinės vergijos, į kurią daugelį žmonių įstūmė alkoholizmas ir kvaišalai.

Alkoholio vartojimo daroma žala Lietuvoje per metus sudaro apie 0,4 milijardų eurų, valstybė už kiekvieną iš alkoholio verslo į biudžetą patenkantį eurą, išleidžia apie 5 eurus alkoholio pasekmėms likviduoti. Lietuva dėl alkoholizmo kasmet praranda apie 1,3 Eur BVP.

Sveikatos apsaugos ministerija, gavusi Vyriausybės pavedimą, pritarė Vyskupo Motiejaus Valančiaus Blaivystės Sąjūdžio prašymui birželio 3 d. atmintinos Blaivybės dienos paskelbimui ir pasiūlė apsvarstyti 2021 m. paskelbimą Blaivybės metais.

Įstatymo projekto tikslas – į atmintinų dienų sąrašą įtraukti Blaivybės dieną, taip būtų pagerbtas Vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus 220 metų gimimo jubiliejus, Katalikų Bažnyčia visuomenininkai. Tai būtų dar viena iš iniciatyvų, kad ateityje Lietuvos vardas neskambėtų tarp pirmaujančių Pasaulyje pagal alkoholio suvartojimą vienam žmogui.

2020 m. gegužės 7 d. užregistruotas Atmintinų dienų įstatymo Nr. VIII-397 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIIP-4806.

▪ **Dėl Komisijos 2020 m. veiklos ataskaitos tvirtinimo.**

2020 m. lapkričio 5 d. posėdyje Komisija svarstė klausimą dėl Komisijos 2020 m. veiklos ataskaitos tvirtinimo.

Kita veikla:

Tą savaitę, kai švenčiama Šv. Valentino diena, Pasaulyje yra minima **Alkoholikų vaikų savaitė**. Lietuvoje Alkoholikų vaikų savaitė minima jau šeštus metus.

Pagrindinis šios savaitės tikslas yra atkreipti mūsų visų dėmesį į problemas, su kuriomis susiduria alkoholį vartojančių tėvų šeimose augantys ir jau suaugę vaikai, skatinti jiems padėti bei patiems ieškoti pagalbos. Šiomet, šios savaitės tema ir yra „**Suaugę alkoholikų vaikai**“. Norime pabrėžti, kad nesprendžiamos problemos niekur nedingsta ir lydi visą gyvenimą. Problemos bei vaikystėje patirtas tėvų meilės trūkumas neišnyksta juk ir suaugus.

Alkoholio vartojimas griaua šeimas ir paveikia visus šeimos narius. Gyvenimas tokioje šeimoje dažnai būna neprognozuojamas, trūksta tarpusavio bendravimo. Dalis nuo alkoholio priklausomų tėvų vaikų turi artimą žmogų, kuriuo gali pasikliauti, kuris apsaugos nuo paties blogiausio, patars ir padrąsins. Deja, nesuskaičiuojamas skaičius vaikų neturi tokios paramos ir lieka visiškai vieni.

Alkoholio vartojimo problemos šeimoje dažnai yra neigiamos ar laikomos paslapyje, visuomenė taip pat vengia viešai apie tai kalbėti. Kartais ginamasi, kad alkoholikų vaikams tylą bus naudingesnė nei problemos įvardijimas ir išsikalbėjimas, nesinori leisti į pokalbį tokia jautria tema ar užgauti jausmus. Bet taip tik dar labiau didėja atskirtis ir apsunkinamas pagalbos gavimas. Todėl svarbu nutraukti šią tylą ir ištiesti taip reikiamą pagalbos ranką, suteikti šiems vaikams viltį, paramą ir pakeisti jų gyvenimą bei ateitį.

Minint šią dieną Lietuvoje, Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisija kartu Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentu **2020 m. vasario 10 d. 11 val.** Seimo spaudos konferencijų salėje surengė spaudos konferenciją – **Alkoholikų vaikų savaitei paminėti „Suaugę alkoholikų vaikai“**.

Spaudos konferencijoje dalyvavo: Priklausomybių prevencijos komisijos pirmininkė **Laimutė Matkevičienė**, **Gabija Vitkevičiūtė** – buvusi laidų vedėja, rašytoja, pagalbos namų moterims, norinčioms pasveikti nuo alkoholizmo "Ramunėlė Rehab" vadovė, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento Direktorius pavaduotoja, laikinai atliekanti direktoriaus funkcijas **Grażina Bielian**.

2020 m. kovo 4-6 d. Priklausomybių prevencijos komisijos pirmininkė Laimutė Matkevičienė Reikjavike (Islandijos Respublika) dalyvavo Islandijos socialinių tyrimų ir analizės centro (*angl. Icelandic Centre for Social Research and Analysis, ICSRA*) organizuotoje 6-ojoje Planetos jaunimo konferencijoje „Prevencija yra įmanoma“.

Konferencijos tikslas buvo pristatyti Islandijoje taikomą prevencijos modelį „Planet Youth“.

Konferencijos metu 27 skirtingų šalių pranešėjai dalijosi savo patirtimi apie šio modelio įgyvendinimą jų šalyse.

Dar 1990 m. Islandijos socialinių tyrimo ir analizės centro (toliau – ICSRA) socialinės srities mokslininkų grupė pradėjo bendradarbiauti kartu su politikos formuotojais ir specialistais, norėdami išsiaiškinti lemiančius socialinius veiksnius, kurie daro įtaką narkotikų vartojimui tarp paauglių, ir galimą naują požiūrį į prevenciją.

ICSRA kartu su politikais, mokslininkais ir specialistais sukūrė įrodymais pagrįstą paauglių narkotikų vartojimo prevencijos metodologiją, skirtą atgrasyti paauglius nuo narkotikų vartojimo. Intervencija buvo sutelkta į žinomų rizikos veiksnių, mažinančių vartojimą, mažinimą, kartu stiprinant tėvų, mokyklų ir bendruomenės veiksmus.

Pritaikius sukurta medžiagų vartojimo prevencijos modelį jau 2007 m. Islandijos metiniai tyrimai parodė intervencijos poveikį narkotikų vartojimui tarp 14-16 metų Islandijos paauglių. Duomenys buvo renkami iš dviejų daugiau nei 7000 paauglių grupių, kurie atskleidė, kad asmenų, kurie per pastarąsias 30 dienų ar ilgiau buvo girti, rūkė ar bandė hašišą, proporcija nuo 1997 iki 2007 m. stabiliai mažėjo. Dešimtyjų klasių moksleivių, kurie prisipažino, kad buvo neblaivūs per pastarąsias 30 dienų dalis sumažėjo nuo 42 proc. (1998 m.) iki 20 proc. (2007 m.), o tai reiškia, kad sumažėjo daugiau kaip 50 procentų. Dešimtosios klasės moksleivių, kurie deklaravo rūkantys cigaretes kasdien, 1998 m. buvo 23 proc., 2007 m. liko – 10

proc., t.y. sumažėjo 58 procentais. Paauglių, praleidusių laiką su savo tėvais ir žinančių, kad tėvai žinojo, su kuo jie praleido laiką, dalis žymiai padidėjo. Kiti veiksniai taip pat parodė teigiamus pokyčius.

Per dešimtmetį, kuriuo metu buvo taikomas šis modelis narkotinių medžiagų vartojimas Islandijos paauglių tarpe proporcingai sumažėjo. Duomenys rodo, jog pasitelkiant įvairius visuomenės lygmenis yra įmanoma apibrėžti ir įgyvendinti gerai organizuotus paauglių emocinės gerovės skatinimo veiksmus. Islandijos modelis yra puikus tokio požiūrio pavyzdys.

Reikjavike vyksiančios konferencijos metu partneriai iš penkių pasaulio žemynų pasidalino savo patirtimi įgyvendinant „Planet Youth“ projektą, buvo teikiama praktinė informacija modelio įgyvendinimui, po konferencijos dalyviai, šalių politikos formuotojai, gavo visą informaciją apie modelio įgyvendinimo galimybes ir tolesnius žingsnius savo šalyse bei bendruomenėse.

Pirmąją konferencijos dieną dėmesys buvo sutelktas į pagrindinius prevencijos modelio „Planet Youth“ elementus, supažindinama su metodika, pristatytas „Planet Youth“ įgyvendinimo Reikjaviko savivaldybėje, kuri yra seniausia ICSRA partnerė ir jau 20 metų naudoja šį metodą, patirtis.

Antrąją konferencijos dieną vyko tarptautinė sesija, kurios metu partneriai iš penkių pasaulio žemynų pasidalino savo patirtimi, iššūkiais ir galimybėmis naudojant „Planet Youth“ metodą.

Trečiąją konferencijos dieną didžiausias dėmesys buvo skiriamas praktiniam „Planet Youth“ modelio įgyvendinimui, apžvelgiant pastaruosius 20 metų Islandijoje įgyvendintus projektus, sporto klubų kūrimo svarbą vaidmenį, bendruomenių vaidmenį, užkertant kelią medžiagų vartojimui, taip pat, apie „Planet Youth“ ataskaitų duomenų panaudojimo galimybes, planuojant teigiamus pokyčius vaikų aplinkoje.

Džiugu, kad Lietuvoje kai kurios savivaldybės yra perėmusios gerąją Islandijos patirtį. Vilniaus miesto, Kauno miesto ir Klaipėdos miesto savivaldybės bendradarbiaudamos su tarptautine organizacija ECAD (Europos miestai prieš narkotikus) ir ICSRA nuo 2006 m. pradėjo vykdyti narkotikų prevencijos programą „Europos jaunimas“. 2018–2019 mokslo metais Kauno miesto savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklose vykdyta tęstinė programa „Jaunimo planeta“.

Vykusios konferencijos metu, dalyvavę Vilniaus miesto savivaldybės atstovai turėjo galimybę sudaryti šio modelio taikymo Vilniaus miesto savivaldybėje bendradarbiavimo sutartį.

Paauglių narkotikų vartojimas ir toliau išlieka svarbiu uždaviniu, o politikai ir valstybės institucijos privalo formuoti ilgalaikę ir tęstinę politiką narkomanijos prevencijos srityje.

Veiksmingos patirties sekama „Planet Youth“ metodą jau yra įsidiegusi 31 Pasaulio valstybė. Šis modelis lieka siektinu pavyzdžiu mūsų šaliai.

1987 m. Pasaulio sveikatos organizacija gegužės 31 –ąją paskelbė **Pasauline diena be tabako**, o rūkymo keliamą pavojų asmens ir visuomenės sveikatai lygina su epidemijų keliamais pavojais. Paprastai sakant, nėra nė vienos žmogaus organizmo sistemos, kuriai nekenktų rūkymas, kaip nėra ir nekenksmingų cigarečių.

Pagrindinis Pasaulinės dienos be tabako tikslas yra apsaugoti dabartinę ir būsimas kartas nuo tabako vartojimo sukeltų sveikatos, socialinių, aplinkos ir ekonominių problemų bei priverstinio kvėpavimo tabako dūmais užterštu oru (pasyvaus rūkymo).

Šiai dienai paminėti Pasaulio sveikatos organizacija kasmet pasirenka vis kitokią temą, siekiant pasauliui skleisti vieningą žinią. 2020 m. Pasaulinės dienos be tabako tema skirta **atkreipti jaunimo dėmesį ir atskleisti tabako pramonės įmonių taikomas ir į jaunimą orientuotas sistemingas, agresyvias taktikas**.

Bendrosios populiacijos tyrimo duomenimis, Lietuvoje 2016 m. rūkė 33,9 proc. gyventojų, tačiau dauguma (73 proc.) rūkusių ar rūkančių tyrimo dalyvių teigė mėginę mesti rūkyti: 26 proc. tai pavyko padaryti, 47 proc. mėgino mesti, tačiau vėliau vėl pradėjo; 11,8 proc. pripažino, kad norėtų pamėginti mesti rūkyti, nors to niekada nėra bandę. Šie duomenys iliustruoja didelį motyvavimo asmenis nerūkyti bei pagalbos rūkantiems atsisakyti šio žalingo įpročio poreikį.

1995–2015 m. atlikti *Alkoholio ir kitų narkotikų tyrimo Europos mokyklose projekto* (angl. *The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs – ESPAD*) tyrimai atskleidė, jog Lietuvoje 15–16 m. amžiaus mokinių grupėje tiek nereguliarių bandymų rūkyti, tiek rūkymo kaip įpročio paplitimas tarp mokinių 2011–2015 m. laikotarpiu sumažėjo 10–12 proc. Vis dėlto, tarp kitų Europos šalių Lietuva vis dar pirmauja pagal mokinių, kurie 13 m. ir jaunesni surūkė pirmąją cigaretę, skaičių.

Neigiama tendencija galima laikyti šiek tiek sumažėjusį reguliaraus rūkymo rizikos suvokimą, kuris susijęs ir su mokinių rūkymo dažnumu. Mažėjant tradicinių tabako vartojimo formų paplitimui, neigiama tendencija laikytinas alternatyvių tabako gaminių vartojimo paplitimas tarp 15–16 m. mokinių.

Minėto tyrimo rezultatai parodė aktyvų eksperimentavimo elektroninėmis cigaretėmis paplitimą: bandę rūkyti elektronines cigaretes nurodė 46 proc., t. y. beveik pusė mokinių; tarp jų apie 16 proc. yra bent kartą jas rūkę per pastarąsias 30 dienų (10 proc. elektronines cigaretes rūko kasdien). Tai patvirtina ir Lietuvos sveikatos mokslų universiteto kas ketverius metus atliekamo Mokinių gyvenimo ir sveikatos tyrimo (HBSC) duomenys: 2014–2018 m. bandžiusių rūkyti 5, 7, 9 kl. mokinių skaičius sumažėjo 4 proc. Nepaisant to, 12,6 proc. mokinių nurodė, jog šiuo metu rūko (2014 m. – 12,1 proc.), o per pastarąsias 30 dienų el. cigaretes nurodė rūkę 17,9 proc. (2014 m. – 11,7 proc.) tyrimo dalyvių. Šie duomenys iliustruoja naujai kylančius iššūkius (el. cigaretės, naujoviški tabako gaminiai ir pan.) ir efektyvių prevencinių strategijų, ypač nukreiptų į vaikus ir jaunimą, taikymo svarbą.

Minint šią dieną ir reaguojant į tabako vartojimo tendencijas bei keliamus iššūkius norima atkreipti visų dėmesį, kad visi kartu mes galime didinti visuomenės sąmoningumą tabako vartojimo klausimais bei motyvuoti rūkančiuosius atsisakyti tabako ir tabako gaminių vartojimo, kreiptis pagalbos į specialistus. Nes mesti rūkyti naudinga bet kuriame amžiuje. Greitas metimo rūkyti poveikis – pagerėjusi savijauta, kvėpavimo funkcija. Metus rūkyti, mažėja su tabaku susijusių ligų rizika, ilgėja gyvenimo trukmė. Nauda sveikatai tuo didesnė, kuo anksčiau metama rūkyti.

Spaudos konferencijoje dalyvavo: Priklausomybių prevencijos komisijos pirmininkė **Laimutė Matkevičienė**, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktorius **Dr. Renaldas Čiužas**, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktoriaus pavaduotoja, Valstybinio visuomenės sveikatos stiprinimo fondo tarybos pirmininkė **Gražina Belian**, Pasaulio sveikatos organizacijos atstovybės Lietuvoje vadovė **Ingrida Zurlytė**.

2020 m. birželio 8 d. Komisijos pirmininkė Laimutė Matkevičienė, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktorius **dr. Renaldas Čiužas**, Lietuvos savivaldybių asociacijos prezidentas **Mindaugas Sinkevičius**, Švenčionių rajono savivaldybės narkotikų kontrolės komisijos pirmininkė **Jolanta Jurkuvienė**, Trakų merės pavaduotoja **Marija Puč** dalyvavo Seime surengtoje spaudos konferencijoje „Savivaldybių narkotikų kontrolės komisijų veiklos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje įgyvendinimo 2019 m. apžvalga“.

Konferencijos metu dėmesys buvo skiriamas savivaldybėms – savivaldybių narkotikų kontrolės komisijų veiklos stiprinimui, siekiant užtikrinti psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos ir paklausos mažinimą.

Savivaldybių narkotikų kontrolės komisijų veikla yra reglamentuota nuo 2003 m., o jų pagrindiniai uždaviniai yra formuoti narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės politiką, nustatyti pagrindines šios politikos įgyvendinimo veiklos kryptis savivaldybėse; organizuoti narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės priemonių įgyvendinimą, koordinuoti kitų savivaldybės teritorijoje esančių institucijų ir įstaigų veiklą narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės srityse.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas yra visuotinai pripažįstama socialinė ir ekonominė problema. Tiek Jungtinių Tautų dokumentuose, tiek Europos Sąjungos strateginiuose narkotikų politikos dokumentuose išskirtinai kaip įrankis ir tikslas, pabrėžiamas subalansuotos narkotikų politikos vaidmuo ir žmogaus teisių užtikrinimas, visuomenės saugumas, sveikatos dimensija.

Siekiant užtikrinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą savivaldybių narkotikų kontrolės komisijų nariais yra sveikatos, švietimo, socialinių įstaigų, vaikų teisių apsaugos tarnybos, savivaldybės švietimo padalinių, policijos, nevyriausybinių organizacijų atstovai ir kitos institucijos, galinčios atlikti narkotikų kontrolę, organizuoti gydymą, reabilitaciją, vykdyti narkomanijos prevenciją bendruomenėje.

Spaudos konferencijos metu, kartu su prelegentais buvo aptarti savivaldybių narkotikų kontrolės komisijų veiklos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje įgyvendinimo 2019 m. rezultatai.

Komisijos pirmininkė sveikino **2020 m. spalio 6 d.** Raudondvaryje (Kauno r.) vykusios konferencijos „**Projekto Nr. 08.3.1.- ESFA-V-411-01-0001 „Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija**“ dalyvius.

ESF lėšomis finansuojamas projektas „Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija“ (toliau – Projektas). Projekto pradžia – 2015 m. gruodžio 1 d. Projekto pabaiga – 2020 m. lapkričio 30 d. Bendra Projekto biudžeto suma – 8 688 601,00 Eur. Projekto Nr. 08.3.1.- ESFA-V-411-01-0001. Projektas įgyvendinamas su 12 partnerių. Projekto tikslas – padėti asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, integruotis į darbo rinką, siekiant išvengti jų socialinės atskirties. Projekto pagrindinė veikla – priemonių ir paslaugų, skatinančių asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, įsitraukimą į darbo rinką, įgyvendinimas. Nuo 2015 m. gruodžio 1

d. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, kartu su 12 projekto partnerių įgyvendina projektą „Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija“. Numatoma Projekto pabaiga yra 2020 m. lapkričio 30 d. Teikiamu Projektu siekiama suteikti asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, galimybę gauti psichologinės ir socialinės reabilitacijos paslaugas tam, kad jie galėtų sėkmingai integruotis į visuomenę. Nutraukus psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą sumažėja tokių asmenų socialinė atskirtis, gerėja jų sveikata, mažėja pavojus kitų žmonių saugumui, materialiniai nuostoliai dėl nusikalstamumo, nedarbo, eismo įvykių ir pan. Taigi Projekto tikslas – padėti asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, integruotis į darbo rinką, siekiant išvengti jų socialinės atskirties. Projekto pagrindinė veikla – priemonių ir paslaugų, skatinančių asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, išitraukimą į darbo rinką įgyvendinimas. Šių paslaugų teikimą užtikrina 12 Projekto partnerių – psichologinės socialinės reabilitacijos (trumpalaikės socialinės globos) įstaigų, kuriose reabilitacijos programos trunka apie 12 mėn. Tai įstaigos, kurios padeda keisti vartojančio psichoaktyviasias medžiagas žmogaus įpročius ir formuoti sveiko ir blaivaus gyvenimo, savidisciplinos įgūdžius. Viena svarbiausių šios veiklos sąlygų – savanoriškas nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo kenčiančio asmens sprendimas gauti reabilitacijos ir socialinės reabilitacijos paslaugas: žmonės į įstaigą atvyksta savo valia, patys apsisprendę keisti savo gyvenimą. Priklausomas nuo psichoaktyviųjų medžiagų asmuo imasi atsakomybės keisti savo gyvenimą, priimti pagalbą bei dalyvauti socialinės psichologinės reabilitacijos programoje bei išsipareigoja laikytis visų įstaigos taisyklių bei griežtos dienotvarkės. Uždaroje aplinkoje vyksta darbas su savimi, savianalizė, konsultacijos bei grupiniai užsiėmimai su psichologais ir socialiniais darbuotojais, socialinių ir darbinių įgūdžių ugdymas. Visose psichologinės socialinės reabilitacijos įstaigose reabilitacijos procesas suskirstomas į kelis etapus su palaipsniui vis didėjančia asmens atsakomybe ir išsipareigojimais bei mažesniais apribojimais. Projektas suteiks galimybę 1600 asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, nemokamai gauti psichologinės ir socialinės reabilitacijos paslaugas bei galimybę sėkmingai integruotis į visuomenę. Numatoma, kad 40 proc. psichologinės bei socialinės reabilitacijos dalyvių, kurie sėkmingai baigs socialinės psichologinės reabilitacijos programą (po dalyvavimo socialinei integracijai skirtose ESF veiklose) pradės ieškoti darbo, mokytis arba dirbti, įskaitant savarankišką darbą. Šie asmenys nepriklausys socialinės atskirties grupei, jie bus naudingi visuomenei, išspės savo svarbiausias materialines, psichologines ir socialines problemas – nedarbą, finansų nebuvimą, neprisitaikymą prie bendruomenės ir pan.

Projektą įgyvendinantys partneriai - psichologinės socialinės reabilitacijos (trumpalaikės socialinės globos) įstaigos: LPF „Nugalėtojų akademija“, LPF „Prieglobstis“, Viešoji įstaiga „Vilties švyturys“, Pilnų namų bendruomenė, Viešoji įstaiga „Sugrįžimas“, Viešoji įstaiga „Pusiaukelis“, Viešoji įstaiga „Gabrielius“, Vilniaus arkivyskupijos Caritas, Viešoji įstaiga „TC – Laisva valia“, Viešoji įstaiga „Agapao reabilitacijos centras“, Viešoji įstaiga „Taikos kelias“, Viešoji įstaiga „Eterna Vita“.

Komisijos pirmininkė

Laimutė Matkevičienė

Parengė

*Seimo kanceliarijos patarėja Erika Mikalajūnienė,
tel. (8 5) 239 6815, e. p. erika.mikalajuniene@lrs.lt*